

LIEGEN tot de laatste snik

Wielrenner Lance Armstrong probeerde jarenlang ten koste van alles zijn dopingleugen in stand te houden. Hij is niet de enige. Wie eenmaal aan een leugen is begonnen, blijft bij zijn verhaal, zeggen onderzoekers. En de gewone man wil die leugens maar al te graag geloven.

door **Paul Bots** en **Peter Winterman**
illustratie: **Jos Diender**

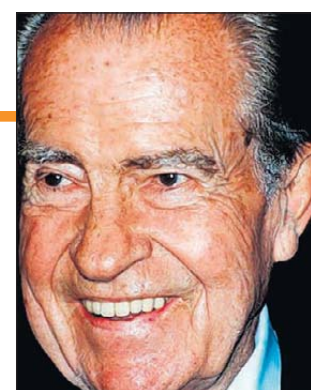
Stel er ligt een dik pak sneeuw. U stapt in de auto voor een bezoekje aan uw moeder. Halverwege komt het besef dat u met dit weer beter thuis had kunnen blijven. Toch rijdt u verder. Want tja, u bent nu toch al op weg, dan kunt u net zo goed doorrijden. Ziehier in een notendop het dilemma van hardnekkige leugenaars als wielrenner Lance Armstrong. De vergelijking komt uit de koker van Elze Ufkes, universitair docent psychologie van conflict, risico en veiligheid bij de Universiteit Twente. „Een leugen begint vaak klein. Zeker als je eenmaal de favoriet bent, wordt de weg terug steeds moeilijker“, stelt Ufkes die onder meer een studie naar leugendetectie begeleidt. Hoe je het ook wendt of keert, bij liegen gaat het altijd om een beloning, stelt Ewout Meijer, universitair docent forensische psychologie aan de Universiteit Maastricht. „Bij de een is die beloning een geldbedrag, bij de ander een gele trui, en bij weer een ander het ontlopen van een gevangenisstraf.“ Naarmate die beloning groeit, wordt het moeilijker om de leugen toe te geven. De kans op een negatieve beloning, in de vorm van een schadeclaim of een gevangenisstraf bijvoorbeeld, is dan te groot. Dat verklaart volgens Meijer ook waarom hardnekkige leugenaars zo fel reageren als ze op hun onwaarheden worden aangesproken. Ze willen voorkomen dat ze hun voordeel kwijtraken. Volgens Ufkes komt daar nog een ander aspect bij kijken. Mensen houden van de waarheid, maar ze houden nog meer van een logisch en samenhangend verhaal. Ze doen er alles aan om hun verhaal logisch te houden. Dat een kleine leugen op die manier groot wordt, nemen ze op de koop toe. Ze doen vaak de vreemdste dingen om hun ‘gelogen gelijk’ aan te tonen. Ze gaan zelf in hun leugen geloven, en bedenken de creatiefste dingen om de onwaarheid goed te praten. In het uiterste geval bedreigen ze, zoals in de kwestie Armstrong, hun critici. Manipuleren, dreigen en liegen. Het is gedrag dat bij een psychopaat past, stelt Meijer, die Armstrong overigens niet als zodanig wil bestempelen. Trekjes van psychopathie zijn ook terug te vinden in het bedrijfsle-

Ieder gesprek van tien minuten bevat gemiddeld drie leugens

laatst voor hun naasten hun verhaal overeind houden.“ Bij het verhoren van verdachten zit daar vaak het keerpunt. Als de verdachte denkt dat zijn eigen familie hem niet meer gelooft, is een bekenenis nabij. Internationaal zijn er veel onderzoeken gedaan naar liegen en leugenaars. En wat blijkt? De mensheid liegt enorm veel. Volgens sommige onderzoekers zitten er gemiddeld

drie leugens in ieder gesprek van tien minuten. Het zijn geen grote leugens, zoals die van oud-president Bill Clinton van de Verenigde Staten (‘ik had geen seksuele relatie met die vrouw’) of Joran van der Sloot (‘ik heb Stephany Flores niet vermoord’). Het gaat vaak ‘slechts’ om leugentjes om bestwil. Tegen je collega zeggen dat dat jurkje mooi is, terwijl je het spuuglelijk vindt. Een leugen om de onterlinge verhoudingen niet te verliezen. In het belang van beide partijen, en zo bezien niet altijd slecht. Toch mag al dat liegen van mensen opvallend genoemd worden. Want de mens vindt het vertellen van leugens eigenlijk heel erg lastig. Ufkes: „Liegen kost heel veel moeite. Je moet zorgen dat je verhaal klopt. Je wordt naarmate het langer duurt steeds achterdochtiger. Je houdt collega’s in de gaten. Kom ik nog wel geloofwaardig over? Dat vreet energie.“ Ufkes is er dan ook van overtuigd dat Lance Armstrong opgelucht is nu hij zijn dopingleugen op televisie bij Oprah Winfrey heeft toegegeven. „Als je de waarheid vertelt, hoef je minder te onthouden. Dat haalt heel veel druk weg.“

Volgens Meijer is naast de vraag waarom iemand liegt, ook belangrijk waarom mensen een leugenaar geloven. Wat blijkt? Onderzoeken tonen aan dat de mens leugenaars amper herkent. Wie denkt dat een leugenaar je niet recht in de ogen kijkt, en doorlopend op zijn stoel zit te wippen, heeft het mis. De leugenaar kijkt je vaak juist wél aan, om het effect van z’n verhaal te peilen. En hij zit vaak stiller dan normaal. Het verschil is met het blote oog amper te zien. Zeker als je de leugenaar tegenover je niet goed kent, is het bijna niet te achterhalen of de persoon de waarheid spreekt. Je kunt net zo goed een muntje opgooien om te bepalen of iemand liegt of niet, zeggen de onderzoekers. Daar komt nog een aangeboren beschermingsmechanisme van de mensheid bij. Die heeft namelijk altijd de neiging anderen op hun woord te geloven. Je moet wel, want een leven vol achterdocht is eigenlijk onleefbaar. Wie dit in het achterhoofd houdt, beseft hoe makkelijk het eigenlijk is om jarenlang liegend en bedriegend door het leven te gaan. Ufkes, lachend: „Mischien kunt u dat maar beter niet in de krant zetten.“

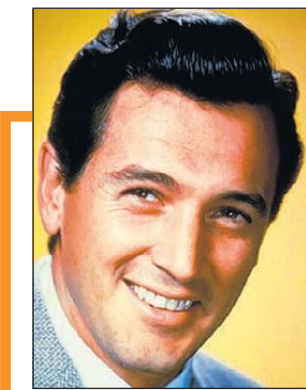
Richard Nixon
Onschuld volhouden tot het einde

Tricky Dicky. Met die bijnaam leeft Richard Nixon, voormalig president van de Verenigde Staten, voort in het collectieve geheugen van Amerika. Nixon stond bekend als een leugenaar met paranoïde trekjes. In 1974 moest hij opstappen in verband met het wereldberoemde Watergate-schandaal. Daarbij was aan het licht gekomen, dat in 1972 op bestelling van de Republikeinen een inbraak was gepleegd in het hoofdkwartier van de Democratische Partij. Het waren twee jonge journalisten van de *Washington Post*, Bob Woodward en Carl Bernstein, die ontdekten dat de inbraak onderdeel was van een geheime operatie, geleid door president Nixon, om de verkiezingscampagne van de Democraten te dwarsbomen. Nixon zelf bleef tot aan zijn dood volhouden dat hij niet de opdrachtgever was. Dat hij bijna agressief zijn onschuld verdedigde, was duidelijk zichtbaar bij een televisie-interview in 1977. Nixon verbeet zich en werd vervolgens ziedend, toen de interviewer passages voorlas uit gespreksverslagen waaruit duidelijk bleek dat Nixon fout zat.

Prins Bernhard
‘Fantast, oplichter en leugenaar’

Dat prins Bernhard het niet zo nauw nam met de regels is bekend. Zijn buitenechtelijke dochters en de Lockheed-affaire hebben de prins het imago van een charlatan opgeleverd. Maar hij was ook een immorele fantast, een oplichter en een leugenaar. Die conclusie trekt Annejet van der Zijl. De historica schreef een boek over de Duitse achtergrond van Bernhard. Tot 1945 was Bernhard bezig zijn reputatie en die van zijn Duitse familie op te poetsen. Weinig van wat de prins over zijn verleden heeft verteld, blijkt te kloppen: zo waren zijn ouders onbemiddeld, was hij geen adjunct-directeur bij het bedrijf IG Farben en was hij wel degelijk jarenlang lid van de NSDAP. Gaandeweg verdedigde Bernhard zijn leugens steeds driester. Het pijnlijkste voorbeeld daarvan was het zogenaamde ‘*Volkskrant*’-interview, dat kort na zijn dood in 2004 verscheen. Bernhard verklaarde: ‘Ik kan met de hand op de Bijbel verklaren: ik was nooit een nazi.’ „Iemand die de waarheid spreekt heeft zulke krachtpatsen helemaal niet nodig“, stelde Van der Zijl.

Rock Hudson
Een leven lang liegen in Hollywood

Zijn leven was één grote leugen. De Amerikaanse acteur Rock Hudson - *tall, dark and handsome* - belichaamde in de jaren ‘50 en ‘60 de ‘droomman’ in tientallen Hollywood-films, waarin hij regelmatig een stel vormde met actrice Doris Day. Maar tussen zijn imago en zijn privéleven gaapte een kloof. Hudson was homo. Hij bleef in de kast, terwijl hij in het openbaar wilde bewijzen hetero te zijn door op feestjes te verschijnen met vrouwelijke filmsterren aan zijn arm. Toen een roddelblad met onthullingen dreigde te komen over het dubbelleven van de filmster, trouwde hij zelfs met de secretaresse van zijn manager. Dat huwelijk hield drie jaar stand. Keihard ontkennen, was de tactiek van de acteur. Tot 1985, het jaar waarin Hudson overleed aan aids. Pas kort voor zijn dood maakte een vriendin bekend dat Hudson doodziek was. „Hij zou zelf nooit en te nimmer toegeven dat hij aids had. Want daarmee zou hij ook toegeven dat hij homo was“, zei de vriendin. De onthulling droeg in grote mate bij aan de bekendheid van aids wereldwijd.